

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİ

“İVANOVA VƏ ÇƏRKƏZOVUN BOLQARISTANA QARŞI” İŞİ ÜZRƏ

(46577/2015 sayılı ərizə)

Q Ə R A R

STRASBURQ

21 Aprel 2016

YEKUN

21 iyul 2016

Hazırkı Qərar Konvensiyanın 44§2 Maddəsi ilə qüvvəyə minib. Redaktə oluna bilər.

AVROPA ŞURASI

“İvanova və Çərkəzovun Bolqarıstana qarşı” işində,

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (beşinci hissə), Palata iclasında təşkil olunub:

Sədr, AngelikaNurberger

Hakimlər: Xanlar Hacıyev,

Erik Möse,

FarisVehabovic

Yonko Grozev

Carlo Ranzoni

Martins Mits

və bölmə qeydiyyatçısı Claudia Westerdiekin iştirakı ilə 22 mart 2016-cı il tarixdə müzakirə apararaq qərar vermişlər.

MƏHKƏMƏ PROSESİ

1. İş Bolqarıstan Respublikasına qarşı İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyasının 34-cü maddəsi üzrə iki nəfər Bolqar vətəndaşı Mavruda Dmitrova İvanova və İvan Yankov Çərkəzovun 15 sentyabr 2015-ci il tarixdə verdikləri ərizəyə əsasən başlanmışdır.

2. Ərizəçiləri Sofiyada təcrübə keçən və Bolqar Helsinki Komitəsi ilə çalışan vəkil xanım A.Kaçəunova, Bolqar Hökumətini isə Ədliyyə Nazirliyinin nümayəndəsi xanım R.Nikolova təmsil etmişlər.

3. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, yaşadıkları evin sökülməsinə dair verilən əmrin qüvvəyə minməsi onların həmin evə olan hüquqlarını pozmuşdur. Bununla bağlı onların başqa yerli hüquqi müdafiə vasitələri tükənmişdir. Bundan əlavə ərizəçilər iddia etmişlər ki, evin sökülməsi qeyri-proporsional aparıldığı üçün onların sahibi olduqları sahəyə də müdaxilə edilmişdir.

4. 08 oktyabr 2015-ci il tarixində Məhkəmə ərizəni qəbul etmiş və Hökumətə bununla bağlı bildiriş göndərmişdir.

FAKTLAR

1. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçilər müvafiq olaraq 1959, 1947-ci illərdə anadan olmuşlar və Qara Dənizin cənub sahilində Sinemorets kəndində yaşamışlar.

6. Ərizəçilər 1989-cu ildən bir ailədə olmaqla Burqas şəhərində yaşamışlar və mübahisə predmeti olan ev ərizəçi İvanovaya məxsus olmuş, 2013-cü ildə o, evi bir neçə il orada ailəsi ilə birgə yaşamış qızına bağışlamışdır.

7. Ərizəçi İvanovanın valideynləri Sinemoretsdə 625 kv.metr torpaq sahəsinə malik olmuşlar. 1986-cı ildə ərizəçi İvanovanın atası vəfat etdikdən sonra mülkün qalan hissəsinin arvadı və 7 övladları arasında bölüşdürülmə prosesi başlanmış və nəticədə ərizəçi İvanovanın anası 625 kv.metr torpaq sahəsindən 250 kv.metr hissəsini əldə

etmişdir. 1999-cu ildə o, həmin payları vəfat edən ərinin vərəsəsi kimi hüquq qazandığı digər sahənin 9|16 hissəsi ilə birlikdə ərizəçi İvanovaya ötürmüşdür. Mirasın qəbulu nəticəsində əldə etdiyi paylar və atasından miras aldığı torpaq sahənin 1|16 hissəsi ilə birlikdə ərizəçi İvanova 484,43 payın və ya 77,5 faiz torpaq sahəsinin sahibi olmuşdur. Həmin torpaq sahəsinin üzərində 1 mərtəbəli yarım-tikili kabinə olmuşdur.

8. 2004-cü ildən sürücü kimi fəaliyyət göstərən digər ərizəçi Çərkəzov isə “miokard infarktın”dan əziyyət çəkmiş və artıq işləyə bilməmişdir. 2005-ci ildə ona əlillik təyin edilmiş və həmin vaxtdan etibarən o, əlil kimi pensiyası almışdır. Təxminən elə həmin dövrdən ərizəçilər Burqasadan Sinemoretsə köçmüşlər və onların iddia etdiklərinə görə, onlar artıq Burqasda yaşaya bilmirdilər. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, bütün vəsaitlərini sözügedən 1 mərtəbəli yarım-tikili kabinənin yenidən qurulmasına, onun möhkəm 1 mərtəbəli kərpic evə çevrilməsinə sərf etmişlər. Lakin ərizəçilər tikintiyə icazə verilməsi üçün aidiyyəti qurumlara müraciət etməmişlər. Yenidənqurma işləri 2004-2005-ci illərdə başa çatmış və həmin vaxtdan etibarən ərizəçilər həmin evdə yaşamışlar. 2006-cı ildə torpaq sahəsinin digər birgə sahiblərindən iki nəfəri ərizəçi İvanovaya rəsmi şəkildə torpaq sahəsində aparılan yenidənqurma işləri ilə razı olmadıqlarını bildirmişlər. Hökumətə görə, yenidənqurma işlərinin 2009-cu ildən öncə yekunlaşmadığına dair sübutlar var.

9. 2006-cı ildə digər vərəsələr ərizəçi İvanovaya qarşı “625 kv.metr torpaq sahəsinin 140,57 pay hissəsinə və orada inşa edilmiş evə” necə sahib olmasına dair qanuni bəyannamə verməsi üçün məhkəmədə iddia qaldırmışlar. Tsarevo rayon məhkəməsi öz qərarı ilə iddianı rədd etmişdir. Sonradan onların apellyasiya şikayətinə əsasən 07 iyun 2009-cu il tarixdə Burqas apellyasiya məhkəməsi qeyd olunan qərarı ləğv etmiş, digər vərəsələrin iddiasını təmin edərək, 625 kv.metr torpaq sahəsinin mirasın kütləsinə aid olan 140,57 pay hissəsinə və köhnə kabinə yerində tikilən evin sahibi olduqları nəticəsinə gəlmiş və onların mənafeyinə uyğun olaraq qərar qəbul etmişdir. Eyni zamanda ərizəçi İvanovanın da torpaq sahəsinin qalan 484,43 pay hissəsinin və evin sahibi olması müdafiə olunmuşdur. Sonradan ərizəçi İvanova qərarı kassasiya qaydasında mübahisələndirmiş, Ali Kassasiya Məhkəməsinin 22 iyun 2009-cu il tarixli

qərarı ilə şikayətə baxılmasından imtina edilmiş və belə qərara gəlinmişdir ki, aşağı instansiya məhkəmələri evi bəyannaməyə daxil etməkdə yanılmamışlar.

10. Ərizəçi İvanova ilin çox hissəsini işsiz olmuşdur. Onun yeganə gəlir mənbəyi, yazın sonlarında və yay aylarında Sinemoretsdə istirahət evlərində xidmət göstərməkdən ibarət olmuşdur. Digər ərizəçi Çerkəzovun isə digər bir kənddə bir neçə torpaq sahəsində vərəsəlik payları olmuş, onu da 2012-2014-cü illərdə ümumilikdə 1.200 bolqar leviyə (614 avroya) satmış və sonuncu həmin pula əl avtomobili almışdır.

11. 2011-ci ilin sentyabr ayında torpaq sahəsinin digər birgə sahiblərinin təşəbbüsü ilə bələdiyyə işçiləri evi yoxlamış və onun qeyri-qanuni şəkildə inşa olunduğunu aşkar etmişlər. Onlar əldə etdikləri bu məlumatları 2011-ci il oktyabr ayında ərizəçi İvanovaya bildirmişlər. 2012-ci ilin iyul ayında bələdiyyə bu məsələni Milli Tikintiyə Nəzarət Direktorluğunun regional ofisinin diqqətinə çatdırmışdır. 2012-ci ildə ofis ərizəçi İvanovaya evin sökülməsi üçün proseduraya başlanmasını məsləhət görmüşdür. 2012-ci ilin noyabr ayında Direktorluğun məmurları onu yoxlamış və eyni şəkildə tikintiyə icazə almadığı üçün, onun apardığı tikintinin qeyri-qanuni olduğu onun diqqətinə çatdırılmışdır.

12. 30 sentyabr 2013-cü il tarixdə Direktorluğun regional ofisinin rəhbəri bildirmişdir ki, ev 2004-2005-ci illərdə tikintiyə icazə olmadan tikilmiş və bununla da, 2001-ci il Ərazinin Təşkili haqqında Qanunun 148(1)-ci bölməsi pozulmuşdur və həmin Qanunun 225(2) bölməsinə əsasən söküntüyə məruz qalmalı olması bildirildi. Ərizəçi İvanova əksini iddia etmək üçün heç bir dəlil və ya sübut irəli sürmədi. Buna görə də, ev söküldü. Verilən qərar yekun qərar olduğuna görə, ərizəçi İvanova bu qərara könüllü olaraq əməl etməli idi. Vaxtında bunu etməsəydi, səlahiyyətli orqanlar bunu onun öz hesabına həyata keçirəcəkdilər.

13. Ərizəçi İvanova bu qərarın məhkəmədə yenidən baxılmasına çalışmışdır.

14. 10 dekabr 2014-cü il tarixdə Burqas İnzibati Məhkəməsi iddianı rədd etmiş və qərarın qanuni olduğunu əsas gətirmişdir. Sübutlar da aydın şəkildə təsdiq edir ki, ərizəçilər evi 2004-2005-ci illərdə tikintiyə icazə almadan tikmiş və bu da 2001-ci il Qanunun 225(2) bölməsi ilə söküntü üçün əsas təşkil etmişdir. 2001-ci il Qanununun aralıq müddələrinin 16-cı bəndinə və ya 2001-ci il Qanununa edilmiş düzəlişə, 2012-ci

il Qanununun aralıq və yekun müddələrinin 127-ci bəndinə görə evi sökülməkdən azad etmək mümkün deyildi.

15. Ərizəçi İvanova qərardan apelyasiya şikayəti vermiş və şikayətini onunla əsaslandırılmışdır ki, mübahisəli ev onun yeganə yaşayış sahəsidir və yaşamaq üçün başqa yeri yoxdur və evin söküntüsü onun üçün əsaslı çətinliklər yaratmışdır.

16. 17 mart 2015-ci il tarixli yekun qərarı ilə Ali İnzibati Məhkəmə aşağı instansiya məhkəməsinin qərarını dəyişdirilmədən saxlamış və qeyd etmişdir ki, ev tikintiyə icazə alınmadan tikildiyinə görə qeyri-qanuni olduğu və bu səbəbdən də sökülməli olması müəyyən edilmiş və 2004-2005-ci illərdə tikildiyinə görə evin 2001-ci il Qanununa və ya 2012-ci Qanununun aralıq amnistiya müddələrinə əsasən qanuniləşdirilməsi mümkün olmamışdır.

17. 15 aprel 2016-cı il tarixdə Milli Tikintiyə Nəzarət Direktorluğunun regional ofisi bildirişi aldıqdan sonra ərizəçi İvanovaya 14 gün müddətində söküntüyə dair əmrə əməl etməyə dəvət etmiş və ona izah olunmuşdur ki, bu əmrə tabe olmasa, söküntü işləri onun öz xərci hesabına həyata keçiriləcəkdir.

18. Ərizəçi İvanova buna əməl etmədiyinə görə, 6 avqust 2015-ci il tarixdə ofis söküntü işlərini həyata keçirmək üçün özəl şirkətləri tenderə dəvət etmiş və belə təkliflərin verilməsi üçün son tarix 15 sentyabr 2015-ci il göstərilmişdir.

19. 18 avqust 2015-ci il tarixdə Burqas Bələdiyyə Ombudsmanı Regional İnkişaf Nazirini qanuni olmasına baxmayaraq, bunun ərizəçilərə qeyri-proporsional təsir göstərəcəyini əsas gətirib söküntünü dayandırmağa məcbur etmişdir. Buna cavab olaraq 25 sentyabr 2015-ci il tarixdə Direktorluğun regional ofisi söküntü işlərinin aparılmasına dair öz məqsədini bir daha təkrar etmişdir.

20. Hökumətə şikayətlə bağlı bildiriş verildikdən sonra 15 oktyabr 2015-ci il tarixdə Direktorluğun regional ofisi bələdiyyəyə müraciət edərək ərizəçi İvanovanı yaşayış yeri ilə təmin etmələrini xahiş etmiş, 27 oktyabr 2015-ci il tarixədək bələdiyyə bu müraciətə cavab vermədiyi üçün Direktorluğun regional ofisi bu səbəbdən söküntü işlərini davam etdirməmişdir.

21. 2015-ci il oktyabr ayının ikinci yarısında Hökumətə verilən bildirişdən sonra sosial işçi ərizəçi İvanova ilə danışıqlar aparmış və ona sosial xidmətlərə müraciət edə

bilməsi imkanları izah edilmişdir . Ərizəçi İvanova bildirmişdir ki, o, öz evində qalmağı üstün tutduğu üçün bununla maraqlanmamışdır.

22. Milli Tikintiyə Nəzarət Direktorluğunun səhifəsində verilən qeydiyyat müvafiq olaraq 10 mart 2016-cı il tarixədək söküntü işləri hələ də həyata keçirilməmişdir.

II. MÜVAFIQ YERLİ QANUN

A. Birgə payçıları olan torpaq sahəsində tikintiyə icazələr.

23. 2001-ci il tarixli “Ərazinin təşkili haqqında” Qanunun 148(5) və 183(1) maddələri ilə bir və ya bir neçə şəxs tərəfindən birgə sahibliyi olan torpaq sahəsində tikintiyə icazə almaq üçün tikinti işlərinin aparmaq istəyən birgə sahibkar digər birgə sahiblərin razılığını almalıdırlar. Belə icazə alınmadıqda inzibati məhkəmələr, eləcə də tikintiyə nəzarət orqanları belə razılıq əldə edilmədiyinə görə, tikintiyə icazənin verilməsindən imtinaya dair qərarı müdafiə etməlidirlər.

24. Birgə sahiblərin razılıq tələbinin yeganə istisna halı alçaq və ya şəhərkənarı evlər üçün şəhərsalma normaları ilə təyin olunan torpaq sahələri ilə əlaqədardır. 2001-ci il Qanununa 2009-cu ildə edilmiş əlavəyə və 2001-ci ilədək qüvvədə qalmış 1973-cü il “Ərazi və məskunlaşma planı haqqında” Qanunun 58(1) maddəsində təyin olunmuş qayda ilə eyni olan 183(4) maddəsi ilə, birgə sahib digər birgə sahiblərin icazəsi olmadan belə torpaq sahəsində tikinti apara bilərlər, lakin, bir şərtlə ki, elə həmin birgə sahiblər özləri həmin torpaq sahəsində tikinti işləri aparsın və ya tikinti işlərinə başlasın və ya öz evlərini tikmək hüququna malik olsunlar.

B. İcazə alınmadan tikilən tikililərin sökülməsi:

25. 2001-ci il tarixli “Ərazinin təşkili haqqında” Qanunun 148(1) maddəsi ilə tikililərin yalnız Qanuna müvafiq qaydada hüquq əldə edildiyi hallarda aparılmasına icazə verilə bilər.

26. Qanunun 225(2) maddəsi ilə tikintiyə icazə almadan binanın və ya binanın bir hissəsinin tikintisi qeyri-qanunidir və sökülməlidir. Qanunun aralıq müddəaları ilə təyin olunan amnistiya müddəalarına düşənə qədər, bu sonradan qanuniləşdirilə bilməz. Ali İnzibati Məhkəmə nəzərdə tutur ki, bu qanunvericiliyin həll yolu tikintinin təhlükəsizliyinə, gigiyena və estetikasına nəzarətdə dövlətin yüksək marağını; icazəsiz tikilən bütün tikililər sökülməyə məruz qaldığı üçün tikinti qaydalarına uyğun olmayan tikilinin gərəksiz olduğunu; və bunun 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinə zidd olmadığını nümayiş etdirir. Bu əsasla inzibati məhkəmələr müdaifə edir ki, hətta tikinti yerli şəhərsalma planına və ya digər qanuni tələblərə zidd olmasa belə, tikintiyə icazə olmadan tikildiyi təqdirdə sökülməlidir.

27. Ali İnzibati Məhkəmə həmçinin, tikintiyə nəzarət orqanlarının qeyri-qanuni tikilən binanın sökülməsi ilə bağlı heç bir mülahizələrinin olmadığını və belə hallarda onlara dair görülən yeganə qanuni tədbirin tikilinin sökülməsi olduğunu; belə hallarda həmin səlahiyyətli orqanların 2006-cı il tarixli İnzibati Prosesual Məcəllənin 6-cı maddəsi ilə təyin olunan ümumi proporsionallıq tələbindən asılı olduqlarını, çünki bu yalnız onların hər hansı mülahizə irəli sürdükləri hallara da tətbiq olunur və 2001-ci il tarixli “Ərazinin təşkili haqqında” Qanunla qeyri-qanuni şəkildə tikilmiş binanın sökülməsi nəticəsində zərərvurmanın qəbul edilməz olduğunu müdafiə etmişdir. Nəhayət, sökülmə əmrinin ünvanlandığı şəxslərin məhkəmə müdafiəsinə təşəbbüs göstərmək hüququnun olmadığı müdafiə edilmişdir.

28. 2001-ci il tarixli Qanunun aralıq müddəalarının 16(1) abzası ilə, 7 aprel 1987-ci il tarixdən əvvəl rekvizit sənədləri olmadan, lakin, tikinti müddətində qüvvədə olan tikinti və şəhərsalma qaydalarına uyğun olaraq tikilmiş binalar sökülməyə məruz qalmır. 08 aprel 1987-ci il və 30 iyun 1998-ci il arasında tikilən, lakin 31 mart 2001-ci il tarixdən öncə qanuniləşdirilməyən tikililər onlar tikilən vaxt qüvvədə olan tikinti və şəhərsalma qaydalarına uyğun tikildiklərinə və 1998-ci ilin sonundan əvvəl sahibkarlar tərəfindən elan olunduğu təqdirdə eyni şəkildə söküntüyə məruz qalmır. 30 iyun 1998-ci il tarixdən sonra başlayan, lakin sahibləri Qanunun qüvvəyə minməsindən sonra altı ay ərzində səlahiyyətli orqanlar qarşısında bəyan etdikləri tikililər də eyni şəkildə söküntüyə məruz qalmırlar.

29. 2012-ci il tarixli Qanunun aralıq və yekun müddələrinin 127(1) abzasına görə, 31 mart 2001-ci il tarixdən öncə, rekvizit sənədləri olmadan tikilən, lakin tikilən zaman qüvvədə olan tikinti normaları və ya hazırkı tikinti normaları ilə qənaətbəxş olmayan binalar da söküntüyə məruz qalmır.

30. 01 iyun 2015-ci il tarixli qərarla Ali İnzibati Məhkəmə tikintiyə nəzarət orqanlarının əmri ilə evi sökülən şəxs tərəfindən onlara qarşı irəli sürdüyü zərəərə görə iddia ilə maraqlanmışlar. İddia sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsinin qeyri-qanuni olması ilə bağlı olmuş və ərizəçi *bununla yanaşı*, Konvensiyanın 8-ci maddəsinə istinad etmişdir. Aşağı instansiya məhkəməsinin iddianı rədd etmək haqqında qərarını müdafiə edib Ali İnzibati Məhkəmə söküntünü həmin maddəyə əsasən təhlil etmiş və bunun, iddiaçının evinə hörmət hüququna müdaxilə mənası verdiyini müəyyən etmişdir. Qeyd olunur ki, hüquq mühafizə orqanları evin ərizəçilərin yeganə yaşayış sahələrinin olduğunu nəzərə almalı idi. Lakin, müdaxilənin də proporsional qaydada olduğu qənaətinə gəlinmişdir, çünki ərizəçi evi əldə etdikdən sonra etməli olduğu halda, 2001-ci il tarixli Qanunun amnistiya müddələrinə istinad edib evi qanuniləşdirməyə cəhd göstərməmişdir.

2006-cı il tarixli İnzibati Prosesual Məcəllənin müvafiq müddələri

31. 2006-cı il tarixli İnzibati Prosesual Məcəllənin 278§1 maddəsi ilə, yekun inzibati qərarın qüvvəyə minməsi şəxsin maliyyə vəziyyətinin pis olması səbəbindən və ya digər obyektiv maneəyə görə dərhal qüvvəyə minə bilmirsə, səlahiyyətli inzibati hüquq-mühafizə orqanı tərəfindən tam və ya qismən təxirə salına bilər. Maddənin 278 § 2-ci maddəsinə görə, qüvvəyə minmə 14 gün müddətinə tam və maksimum iki ay müddətinə qismən təxirə salına bilər. Maddənin 278 § 3-ci maddəsinə əsasən qüvvəyə minmənin təxirə salınması və ya bunu etməkdən imtina haqqında qərar hüquqi məsələyə şamil olunmur.

32. İnzibati məhkəmələr sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsi prosesləri ilə əlaqədar belə tələbləri yoxlamaqdan təkidlə imtina etmişlər.

33. Məcəllənin 292-ci maddəsi ilə qüvvəyə minməsi nəzərdə tutulan qərarın verilməsindən sonra ortaya çıxan yeni faktlar əsasında məhkəmə bəyannaməsi üçün iddia ilə qərarın qüvvəyə minməsinə etiraz etmək mümkündür.

34. Ali İnzibati Məhkəmənin təcrübəsi ilə yeni hesab olunan faktlar sökülmə əmrinin məhkəmə baxışı üçün prosesin bağlanmasından sonra və ya belə proseslərdə əmrə etiraz olunmazsa, belə problemlərə gətirib çıxaran inzibati proseslərin bağlanmasından sonra ortaya çıxarılmalıdır. Məhkəmə, qüvvəyə minmənin məhdudlaşdırma müddətinin keçməsinin binanın 2001-ci il tarixli Qanunun amnistiya müddəaları ilə göz yumula biləcəyinə dair sertifikat verilməsinin deyil, səlahiyyətli orqanlar tərəfindən tikintinin qanuniləşdirilməsində olduğu kimi yeni fakt olmasını müdafiə edir.

35. Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə inzibati qanunvericilik orqanının qərarları, tədbirləri və ya qərar verməmələri, tərəflərin hüquqlarını, azadlıqlarını və ya qanuni maraqlarını pozduqda, həmin pozuntuların aradan qaldırılması səlahiyyətli birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə baxışına məruz qalır. Məcəllənin 298 § 4-cü maddəsinə görə məhkəmə qərarından apelyasiya şikayəti verilə bilməz.

36. Ali İnzibati Məhkəmə sökülmə əmrinin ünvanı olmayan və mülkiyyət hüquqları qanunvericiliklə təsir almayan şəxslərin həmin müddəalarla onun qüvvəyə minməsinə etiraz etmək hüquqları yoxdur. Lakin, bir çox sonuncu işlərdə, məsələn Lovech İnzibati Məhkəməsi yekun qərarında aşkar etmişdir ki, sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsinin Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə onların evlərinə hörmət hüquqlarına təsir göstərdiyini iddia edən şəxslər Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə əmrin qüvvəyə minməsinə etiraz etmək hüququna malikdirlər.

37. 2013-cü il mart, iyul və 2014-cü ilin fevral aylarında yekun üç qərarla Varna İnzibati Məhkəməsi ərizəçilərin yeganə evi olan binanın sökülməsi ilə bağlı Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə iddianı əsaslı hesab etməmişlər. Məhkəmələr işi Məcəllənin 6-cı maddəsi və Konvensiyanın 8-ci maddəsində təyin olunan proporsionallıq prinsipinə istinad edərək yoxlamışdır, lakin evin ərizəçilərin yeganə yaşayış sahəsi olmasına baxmayaraq, xüsusilə ərizəçilərin tikintinin qadağan olunduğu ərazidə bilərəkdən evi

tikdiklərini nəzərə alaraq, qeyri-qanuni tikintilərə qarşı mübarizə aparmağın başqa alternativ vasitəsi olmadığı üçün onun hələ də sökülməyə məruz qaldığını müdafiə etmişdir. Ərizəçilərin səhhətində problemlərin olması və ya vəsaitlərinin az olmasına dair hər hansı dəlillər mövzudan kənarıdır. Rəqabət aparən maraqlar arasında balans məsələsi qanunvericilik səviyyəsində həll olunmuşdur. Əks fikri müdafiə etmək o deməkdir ki, səhhətində problem olan və ya yaşamağa başqa yerləri olmayan şəxslərin yaşadığı qeyri-qanuni tikilmiş evləri sökmək olmaz, hansı ki, bu da tikinti normalarının əhəmiyyətsiz olduğunu göstərəcək. Ərizəçilər daha sonra eyni dəlillər əsasında, sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsi üçün proseslərin tikintiyə nəzarət orqanları tərəfindən dayandırılmasını təmin edə bilmişlər. Lakin, 22 iyun 2015-ci il tarixli yekun qərarlarda Varna İnzibati Məhkəməsi Sofiya şəhər prokurorluğu tərəfindən irəli sürülən iddiaya müvafiq qaydada hərəkət edərək bəyan etdi ki, sökülmənin dayandırılması qərarı artıq yoxlanılmışdır.

38. 06 mart 2015-ci il tarixli yekun qərarında Haskovo İnzibati Məhkəməsi ərizəçilərin yeganə evi olan binanın sökülməsi ilə əlaqədar Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə əlaqədar iddianı qəbul etməmişdir. Ərizəçilər qüvvəyə minmənin qanuniliyini deyil, artır əvvəlki məhkəmə baxışında müdafiə olunan sökülmə əmrinin qanuniliyini nəzərə almadıqları üçün, sökülmənin proporsionallığı ilə bağlı ərizəçilərin sübutları müzakirə oluna bilməz.

39. 2016-cı ilin yanvar ayında verilən iki yekun qərardada Loveç İnzibati Məhkəməsi ərizəçilərin yeganə evi olan binanın sökülməsi ilə əlaqədar Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə iddiaları qəbul etməmişdir. Varna İnzibati Məhkəməsi kimi o, da işi Məcəllənin 6-cı maddəsi və Konvensiyanın 8-ci maddəsində təyin olunan proporsionallıq prinsipinə istinad edərək yoxlamışdır, lakin, evin ərizəçilərin yeganə evi olmasına baxmayaraq, tikilinin qeyri-qanuni olması və qeyri-qanuni tikintilərə qarşı mübarizə aparmağın başqa alternativ vasitəsi olmaması səbəbindən onun hələ də sökülməyə məruz qaldığını müdafiə etmişdir.

40. 15 sentyabr 2015-ci il tarixli dörd yekun qərarlarda Pazardzhik İnzibati Məhkəməsi sökülmə üçün əmrlərin dərhal qüvvəyə minməsinin ailələrin evsiz qalmasına səbəb olması əsasında bir sıra Roman ailələrinin yaşadığı evlərlə əlaqədar

Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə proseslərdə aralıq tədbirlərin görülməsini təyin etmişdir. Lakin, daha sonra Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə hüquqi tələbləri öz dəyərləri əsasında yoxladıqda, məhkəmə sökülmə əməllərinin qüvvəyə minməsi üçün görülən tədbirlərin səlahiyyətli orqan tərəfindən görülmədiyinə görə etibarsız olduğunu bəyan edir.

Respublikanın Ombudsmanı tərəfindən irəli sürülən görüşlər

41. 2012-ci il məruzəsində Respublika Ombudsmanı qeyd etmişdir ki, tikintiyə nəzarət orqanları üçün qeyri-qanuni tikintiyə qarşı tədbirlərin görülməsi vacibdir və sökülmə 2006-cı il tarixli İnzibati Prosesual Məcəllənin 6-cı maddəsi ilə təyin olunan proporsionallıq prinsipinin pozulmasına gətirib çıxaran kəskin tədbir olmuşdur. Bu, şəxsin yaşamaq üçün yeganə evi olan tikilinin sökülməsinə gəldikdə isə xüsusilə vacibdir.

42. 2013-cü il məruzəsində Respublika Ombudsmanı qeyd etmişdir ki, tikintiyə nəzarət orqanları qeyri-qənaətbəxş şəkildə qeyri-qanuni tikintiyə qarşısı alınmaz tədbirlər həyata keçirmiş və buna görə də, adətən, ən sərt tədbirə - sökülmə tədbirinə müraciət etməli olmuşlar. Onun fikrincə, belə tədbirlərin nəzərdə tutulan şəxsin yeganə evinə mənfi təsir göstərən göstərməməsinin və şəxsin Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə hüquqlarına hörmət edilməsinə kifayət qədər zəmanət vermir.

43. 2014-cü il məruzəsində Respublika Ombudsmanı qeyd etmişdir ki, hüququn məqsədi artıq mövcud olan qeyri-qanuni tikililərin ləğv edilməsindən daha çox, ümumilikdə, qeyri-qanuni tikintinin qarşısını almaqdır. O, qarşısı alınma tədbirinin həyata keçirilməsinə və tikintiyə nəzarət tədbirlərinin şəxsin yeganə evinə təsir göstərdiyi hallarda, 2006-cı il tarixli İnzibati Prosesual Məcəllənin 6-cı maddəsi ilə proporsionallıq prinsipinə əməl edilməsinə ehtiyac olduğunu təkrar etmişdir.

Hüquqşünas və sifarişçilər arasında nəticəyə görə haqq əldə etmə razılaşmaları

44. 2004-cü il tarixli “Vəkillər kollegiyası haqqında” Qanunun 36(4) bölməsi ilə, vəkillərin haqqı nəticədən asılı olan proseslərdə maliyyə marağının faizi kimi qeyd

oluna bilər, lakin burada, cinayət işləri və mübahisənin maliyyə marağına aidiyyəti olmadığı işlər istisna edilir. Belə razılaşmalar əsasında ödənilməyən məbləğin xərc kimi əvəzi ödənilməsinə baxmayaraq, Ali Kassasiya Məhkəməsi belə razılaşmaların vəkil və sifarişçi arasında bağlanmasına icazə verilməsini müdafiə etmişdir. Məhkəmələr belə nəticəyə görə haqq uçun vəkillər tərəfindən sifarişçiyə iddia qaldırmağa icazə verir.

QANUN

I. KONVENSIYANIN 8-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA OLUNAN POZUNTUSU

45. Ərizəçilər şikayət etmişlər ki, onların yaşadıkları evin sökülməsi onların ev hüququnu pozur. Onlar tələblərini Konvensiyanın aşağıdakıları təmin edən 8-ci maddəsi ilə əsaslandırılmışlar:

1. “Hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, evinə və yazışma sirlirinə hörmət hüququna malikdir”

2. “Milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş, ölkənin iqtisadi rifah maraqları naminə, iğtişaş və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığı, yaxud mənəviyyəti qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, bu hüququn həyata keçirilməsinə dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən müdaxiləyə yol verilmir”.

A. Tərəflərin təqdim etdikləri sənədlər

46. Hökumət ərizəçilərin yaşadığı evin sökülməsinə dair əmrin qanunsuz olmadığını bildirmişdir. Bu məhkəmə tərəfindən yoxlanmış və müdafiə edilmişdir. Bu həmçinin, ictimai təhlükəsizliyin mühafizəsi üçün vacib olmuşdur. Yerli orqanlar qeyri-qanuni

tikinti problemini həll etmək üçün geniş miqyaslı qiymətləndirmə aparmışdır. Qeyri-qanuni tikililərin qanuniləşdirilməsinin mümkün olmaması tikintinin təhlükəsizliyini, gigiyena və estetikasını təmin etmək üçün güclü ictimai maraq baxımından təyin edilib. İcazə olmadan tikilən binanın sökülməsi bütün hallarda tələb olunan proporsional tədbir olmuş və tikintiyə nəzarət orqanlarının mülahizəsinə görə qacınılmaz olmuşdur. Həmin səlahiyyətli orqanlar ərizəçilərin sakini olduğu evin qeyri-qanuni olması qiymətləndirilən zaman dərhal tədbir görmüş və uzun müddət davam edən qeyri-qanunilik vəziyyətinə göz yummamışlar: Ərizəçilər 2009-cu ilin əvvəllərində evdə yaşamağa başlamış və sökülmə prosesi 2011-ci ildə başlamışdır. Ərizəçilər tələb olunan icazəni almadıqlarını tam şəkildə bilərək evi tikmişlər. Bütün belə binalar 2001-ci il Qanununun aralıq amnistiya müddəalarına istinad edilənə qədər, sökülməyə məruz qalır; məhkəmələr ərizəçilərin işində bu məsələni araşdırmışlar. Səlahiyyətli orqanlar ərizəçi İvanovaya nəzərdə tutulan sökülməni şərh etməyə icazə verir və öz tərəfindən sökülmə əmrinə əməl etməyə dəvət edir. Nə qədər ki, o yaşamağa başqa yeri olmamasına görə mübahisə etsə də, qeyd etmək lazım idi ki, 2013 -cü il iyun ayında, onun Burqasda sahibi olduğu və bağışladığı evin sökülmə proseslərinin başlanmasından sonra, səlahiyyətli orqanların xüsusi həssas qrupa daxil olmayan ərizəçiləri təmin etmə öhdəlikləri olmamasına baxmayaraq, onlar bu problemi onlar üçün kommunal mənzil təmin etməklə həll etmişlər. Digər ərizəçi Çərkəzov isə kifayət qədər qənaətbəxş təqaüd almış və ərizəçi İvanova isə işləmək qabiliyyətinə malik olmuşdur. Buna görə də onlar Sinemoretsdə bazar rentasını ödəmə imkanı əldə edə bilər və onların şəxsi vəziyyətləri onların göstərmək istədikləri qədər dəhşətli deyildi. Səlahiyyətli orqanlar ərizəçi İvanovadan izahat almaq üçün sosial işçi göndərən zaman bütün bu halları nəzərə almağa çalışmışlar. 2006-cı il tarixli İnzibati Prosesual Məcəllənin 278 maddəsi ilə proseslərdə yoxlanılan sökülmənin proporsionallığını bərabər şəkildə təmin etmək mümkün idi. Ərizəçilərin evinə hörmət hüququna müdaxilə buna görə də proporsional olmuşdur. Konvensiyanın 8-ci maddəsi səlahiyyətli orqanlardan ərizəçilərin vəziyyətində olan şəxslər üçün yaşayış yeri ilə təmin etməyi tələb etmək və ya onlara laqeyd yanaşıldığını iddia edənlərlə bağlı tikinti qaydalarının qüvvəyə minməsinə maneə yaratması kimi təhlil edilə bilməz.

47. Ərizəçilər bildirmişlər ki, onlar yerli orqanların evin icazə olmadan tikilməsindən tam xəbərdar olmalarına baxmayaraq, evlə bağlı bütün vergiləri ödədikləri və ev qeydiyyatı olduğu üçün, eyni zamanda, Sinemorets kiçik kənd olduğu üçün 7 il ərzində narahat edilmədən yaşamışlar. Bundan başqa hamıya məlumdur ki, Bolqarıstanda kəndlərdə və kiçik şəhərlərdə bir çox evlər icazəsiz tikilmişdir. Respublika Ombudsmanı bu məsələ ilə bağlı belə bir şərh vermişdir ki, səlahiyyətli orqanlar qeyri-qanuni tikililərlə sistemli şəkildə mübarizə aparmır və bunu əks qüvvəli tədbir kimi sonradan deyil, əvvəlcədən etməli idilər Belə tövsiyəyə baxmayaraq, qanunla nəzərdən keçirilən qeyri-qanuni tikililərə qarşı mübarizə aparmağın yeganə yolu onların sökülməsi olmuşdur. Ərizəçilər xüsusilə həssas olmuşlar, çünki, ərizəçi Çərkəzov iş qabiliyyətli deyildi və az miqdarda təqaüd alırdı, ərizəçi İvanova isə 2003-cü ildən işsiz idi. Evə təsir edən yeganə qanunsuz hal icazəsiz tikilməsi idi; əks halda, o bütün qüvvədə olan qaydalara uyğun tikilmişdir. İctimai maraq evin sökülməsini tələb etmir, çünki, bu iki yetkin şəxsin sağlamlıq problemlərinə və evsiz qalmasına səbəb olur. İcazəsiz tikilən tikililərin sökülməsini idarə edən qaydalar Ali İnzibati Məhkəmənin şərh etdiyi kimi, hər hansı proporsionallıq qiymətləndirməsini və ya bununla bağlı, xüsusi zəmanət vermə prosedurunun nəzərdən keçirmir və individual vəziyyətlərə baxmayaraq, onların qüvvəyə minməsi tələb olunan səlahiyyətli orqanlara hər hansı mülahizə qoymur.

B.Məhkəmə qiymətləndirməsi

1. Qanunla yol verilmə

48. Şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin mənası daxilində aydın şəkildə kifayət qədər əsaslandırılmamış və digər əsaslarla qəbul edilməz deyil.

2. İddianın haqlılıq payı

49. Yalnız ərizəçi İvanovanın evə qanuni hüququ olmasına baxmayaraq, faktiki olaraq, hər iki ərizəçi bir neçə il həmin evdə yaşamışlar. Buna görə də, qeyd olunan tikili onların hər ikisi üçün “ev” olmuşdur.

50. Müdaxilə qanuni olmuşdur. Sökülmə əmri 2001-ci il tarixli “Ərazinin təşkili haqqında” Qanunun 225(2) bölməsində aydın hüquqi əsaslara malik olmuşdur (bax. Yuxarıda abzas 12 və 26). Bu mübahisəli proseduralarda hər iki instansiya məhkəməsi ilə tam şəkildə müdaiyə olunmuşdur və Konvensiyanın 8-ci maddəsinin mənası daxilində “qanuna müvafiq olaraq” əksini təklif edən heç bir vasitə yoxdur.

51. Sökülmənin qanuni məqsədlər daşması məhkəməni qane edir. Hətta əgər onun tək məqsədi icazəsiz heç bir binanın tikilməməsinə dair tənzipləyici tələbin effektiv şəkildə yerinə yetirilməsini təmin etmək olsa da, bu araşdırma kontekstində, “pozuntunun qarşısının alınması” və “ölkənin iqtisadi rifahının” artırılması kimi nəzərdə tutula bilən, hüquq normasının təkrar qurulması kimi nəzərə alın bilər. Bu xüsusilə, qeyri-qanuni tikinti probleminin məqbul olduğu Bolqarıstan üçün müvafiqdir.

52. Bu səbəbdən, əsas məsələ sökülmənin “demokratik cəmiyyətdə nə qədər zəruri” olmasıdır. Bu nöqtəyi-nəzərdən ümumi yaşayış evlərindən icarəçilərin məcburi çıxarılması və dövlətə məxsus torpaq sahəsindən sakinlərin məcburi çıxarılmasına dair hallarla əhəmiyyətli dərəcədə bənzərlik təşkil edir. Eyni şəkildə ərizəçilər tərəfindən əvvəl əldə olunan, lakin fiziki şəxs, dövlət orqanı tərəfindən aparılan mülki proseslər və ya vergi orqanlarının prosesləri nəticəsində itirdikləri mülklərdən məcburi çıxarılmasına dair olan halları da nəzərə almaq olar.

53. Məhkəmənin təyin etdiyi hüquqi təcrübə ilə, həmin qərarlarda bəyan edildiyi kimi ictimai marağın tərəqqisi üçün bir kəsin evini itirməsi ilə bağlı hallarda müdaxilənin zəruriliyinin qiymətləndirilməsi yalnız maddiyyat məsələsini deyil, həm də, qərar vermə prosesinin Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə qorunan maraqlarla bağlı cəhd göstərmək kimi prosedur məsələsini əhatə edir. Bir kəsin evini itirməsi şəxsin ev hüququna çox kəskin müdaxilə olduğundan – həssas qrupa məxsus olub-olmamasından asılı olaraq - bu riskə gedən hər hansı şəxs əsasən, həmin maddə ilə müvafiq prinsiplər əsasında müstəqil məhkəmə tərəfindən təyin olunan tədbirlərin proporsionallığını əldə etməlidirlər. Qeyri-qanuni tikinti məsələsində, bununla bağlı ən çox gözə çarpan

faktlara evin qeyri-qanuni tikilməsi məsələsi, nəzərdə tutulan şəxslərin bunu bilərəkdən etməsi məsələsi, eyni zamanda məsələdə qeyri-qanuniliyin xarakteri və dərəcəsi məsələsi, sökülmə ilə qorunmalı olan maraqların dəqiq xarakteri məsələsi və sökülmə ilə zərər görən şəxslər üçün münasib alternativ yaşayış yerinin olub-olmaması məsələsi aiddir. Digər bir faktor işlə bağlı daha az kəskin olan yolların ola bilməsi ehtimalıdır; siyahı kifayət qədər uzundur. Buna görə də, əgər nəzərdə tutulan şəxslər belə dəlillər əsasında müdaxilənin proporsionallığına qarşı çıxsalar, məhkəmələr onları diqqətlə yoxlamalı və onlarla bağlı tam uyğun səbəblər göstərməlidir; müdaxilə adi qaydada sadəcə əsaslandırılmış kimi nəzərə alın bilməz, çünki iş ümumi və mütləq şərtlərdə qoyulan qaydalara şamil edilir. Buna görə də, evin itirilməsinə səbəbiyyət verən inzibati qərarın məhkəmə baxışını əldə etməyin sadəcə mümkünlüyü kifayət deyil; nəzərdə tutulan şəxs onun şəxsi vəziyyətləri baxımından qeyri-proporsional olmasını əsaslandırmaqla həmin qərara etiraz edə bilər. Adətən, əgər belə proseduralarda, milli məhkəmələr bütün münasib faktorları nəzərə alır və yuxarıda qeyd olunan prinsiplər əsasında qarşı-qarşıya qoyulan maraqları ölçməlidir – başqa sözlə, prosedurun verilən işə görə izlənməsinə şübhə etmək üçün səbəb olmadıqda – həmin məhkəmələrə icazə verilən qiymətləndirmə sərhədləri geniş olacaq, bu şərtlə ki, həmin məsələlərin beynəlxalq məhkəmənin yerli tələbləri və şəraiti qiymətləndirməsindən daha yaxşı qoyulmuş olma faktı qəbul edilmiş olsun.

54. Məhkəmə bəzi Bolqar inzibati məhkəmələri tərəfindən evlərini itirməmək üçün mübarizə aparan şəxslərin hüquqları və dövlətin tikinti qaydalarının effektiv yerinə yetirilməsinin bir qayda olaraq, heç bir istisnaya icazə verməyən mütləq qaydalar yolu ilə zərbə endirə bilməsini təmin etmək maraqları arasında balansla ifadə olunan bu vəziyyətlə razılaşa bilməz. Belə yanaşma yerli orqanlara qeyri-qanuni tikinti problemlərini aradan qaldırmaqda nəzərə çarpan qədər sərbəstlik verən 1 saylı Protokolun 1-ci Maddəsi ilə və ya digər kontekstlərlə müdafiə oluna bilər. Lakin əgər, Konvensiyanın 88-ci maddəsi ilə bir kəsin evinə hörmət hüququ fərdi şəxsin fiziki və mənəvi toxunulmazlığına əsas diqqətin yönəlməsi məsələlərinə, digərləri ilə münasibətlərin təmin edilməsinə və cəmiyyətdə möhkəm və etibarlı yer tutmasına şamil olunursa, müdaxilənin yalnız şəxsin evinin itirilməsindən ibarət olduğu hallarda həmin

müddəə ilə bərabərliyin icra edilməsi nəzərdə tutulan şəxslərin şəxsi sahəsinə müdaxilə həddində xüsusi əhəmiyyət verməklə, fərqli əmrdir. Bu adi qaydada, yalnız müxtəlif işlərlə yoxlanıla bilər. Bundan əlavə, Bolqar qanunvericiliyinin bu balansə və ya Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə qorunan maraqları nəzərə alınmaqla, daha dar çərçivəli xüsusi qərarlardan fərqli olaraq, topdan ümumi qərarlar seçiminə aktiv diqqət yetirməsinə dair sübut yoxdur, əksinə olaraq Respublika Ombudsmanı bununla bağlı, dəfələrlə narahatçılığını bildirmişdir.

55. Məhkəmə nəzərdə tutulan şəxslərin Konvensiyanın 8-ci maddəsinə istinad edərək evlərinin sökülməsinə etiraz etmək imkanlarının Bolqarıstanda tikintiyə nəzarət sistemini ciddi şəkildə sarsıtmasını qəbul edə bilməz. Mütləq qaydanın yüngülləşdirilməsinin təhqir, qeyri-müəyyənlik və ya qanunun tətbiqində özbaşınalığın, xərc və gecikmələrin yaranmasına səbəb verə biləcəyi həqiqətdir. Lakin dəqiq gözləmək olar ki, səlahiyyətli inzibati orqanlar və qeyri-qanuni tikililərin sökülməsi ilə bağlı müxtəlif iddialarla mütəmadi məşğul olan və son zamanlar belə iddiaları Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsaslanaraq yoxlaya biləcək olan inzibati məhkəmələr xüsusilə də, bu tapşırığı yerinə yetirərkən münasib parametrləri və ya təlimatlarla yardım aldıkları zaman, bu riski aradan qaldıra biləcəklər.

56. Bu halda aparılan proseslər 53-cü abzasda təyin olunduğu kimi yuxarıda qeyd olunan prosesual tələbləri qarşılamır. Ərizəçi İvanovanın sökülmə əmrinə məhkəmə baxışı əldə etmək istədiyi – ev üzərində heç bir mülkiyyət hüququ olmayan və əmrin birbaşa ünvan sahibi olmayan digər ərizəçi Çərkəzovun hətta bu prosesdə iştirak etmək belə istəmədiyi həmin proseslərdə tam mərkəz – evin icazə olmadan tikilməsi və müvafiq əsasnamənin aralıq amnistiya müddəalarına düşdüyünə görə, heç bir halda sökülməkdən azad olmayacaqdır. Ərizəçi İvanovanın verdiyi apelyasiya şikayətində Məhkəmə qarşısında qaldırdığı məsələlər: evin onun yeganə evi olması və onun bu sökülmədən kəskin şəkildə təsir alacaqdır. Ali İnzibati Məhkəmə bu məsələ ilə məşğul olunması ilə bağlı hətta qeyd belə etməyib. Bu təəccüblü deyil, çünki, Bolqar qanunu ilə sökülmə əmrlərinin qanuniliyi münasib deyil. Qüvvədə olan əsasnamə müddəaları ilə Ali İnzibati Məhkəmə tərəfindən izah edildiyi kimi, icazəsiz tikilən hər hansı tikili 2001-ci il tarixli Qanunun aralıq amnistiya müddəalarına düşənə qədər, sökülməyə

məruz qalır və bu, inzibati orqanların bunun həmin tədbirlərlə təsir alan şəxslərə qeyri-proporsional zərər verə biləcəyi əsasında sökülmədən azad etmələri mülahizəsinə açıq deyil.

57. 2006-cı il tarixli İnzibati Prosesual Məcəllənin 278-ci maddəsi ilə Hökumətə zidd olan sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsinin təxirə salınmasının mümkünlüyü bunu həll edə bilməz. Həmin müddəə ilə həmin müddətdə alınan qərarların məhkəmə baxışı mümkün olmadan, müstəqil məhkəmə qarşısında deyil, inzibati qanunvericilik orqanları qarşısında tək həyata keçirilən- prosesləri əldə edə bilmiş bütün iddiaçılar proporsionallığın hərtərəfli yoxlanmasından daha çox sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsinə müvəqqəti olaraq ara verilmişdi.

58. Nə də, eyni şəkildə Ali İnzibati Məhkəmə 01 iyun 2015-ci il tarixli qərarında təklif etdiyi kimi işin mövcud vəziyyətinə əsasən, 2006-cı il tarixli Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsinin məhkəmə baxışının əldə edilməsi ilə sökülmənin proporsionallığının lazımı qaydada yoxlanmasını əldə etmək qeyri-mümkün olmuşdur. Belə yoxlama, prinsipcə, qüvvəyə minmənin məhkəmə baxışı üçün proseslərdə həyata keçirilə bilərdi. Lakin, hazırkı müddəalarla məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, Bolqar inzibati məhkəmələri sökülmə ilə bağlı şəxslərin fərdi vəziyyəti ilə bağlı dəlilləri yoxlamaqdan ümumilikdə imtina etmişlər. Onlar bunu ya nəzərdə tutulan şəxslərin Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə hüquqları və dövlətin qeyri-qanuni tikililərə qarşı mübarizə marağının əks təsiri arasında xüsusi balans və sökülmənin qeyri-qanuni tikintilərin qarşısını almaq üçün yeganə vasitə olması və ya belə nöqtəyi-nəzərin yalnız sökülmə əmrinin özünün məhkəmə baxışı üçün proseslərdə yoxlanması əsasında edirlər. Məcəllənin 294-cü maddəsi ilə proseslərdə belə mübahisələrlə məşğul olmağa könüllü olan yeganə məhkəmənin, belə işlərin hədləri ilə məşğul olmaqdan daha çox belə proseslərdə müvəqqəti tədbirlər görən məhkəmə olmuşdur. Həmçinin, sökülmə əmrinin birbaşa ünvan sahibi olmayan və ev üzərində mülkiyyət hüququ olmayan ərizəçi Çərkəzovun vəziyyətində olan şəxslərin belə tələb irəli sürməyi müdafiə etmələri aydın deyil.

59. Ərizəçilər eyni zamanda 2006-cı il tarixli Məcəllənin 292-ci maddəsi ilə deklarativ qərar üçün iddia qaldırmaqla sökülmənin proporsionallığının lazımı qaydada

yoxlanmasını əldə edə bilməmişlər. Həmin müddəə ilə yeni ortaya çıxan faktların ona qarşı çıxdığı məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, belə proseslərdə Bolqar inzibati məhkəmələri yalnızca, sökülmə əmrinin verilməsindən və ya qüvvəyə minmə müddətinin məhdudlaşdırılmasının dayandırılması və ya tikintinin qanuniləşdirilməsinə müdaxilə kimi məhkəmələr tərəfindən müdafiə olunmadan sonra ortaya çıxan faktların qüvvəyə minmənin aradan qaldırma bilib-bilməyəcəyini yoxlayır. Göründüyü kimi məhkəmələrin belə iddiaya icazə verdikləri hal yoxdur və buna görə də, nəzərdə tutulan şəxslərin şəxsi vəziyyətləri ilə əlaqədar sübutlar əsasında sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsi dayandırılmışdır. Bundan əlavə, ərizəçilərin işində qüvvəyə minmə prosesləri sökülmə əmri məhkəmələr tərəfindən müdafiə olunduqdan sonra bir aydan az müddətə başlanmışdır.

60. Yalnız Hökumətə ərizə bildirişinin verilməsindən sonra ortaya çıxan sosial xidmətlərin cəlb olunması, proporsionallıq qiymətləndirmənin lazımi qaydada olmamasını yaxşılaşdırma bilməz. Bu, sökülmənin proporsionallığının hərtərəfli yoxlanması ilə nəticələnə bilən prosedur çərçivəsində baş tuta bilməz. İstənilən halda, baxmayaraq ki, ərizəçi İvanova sosial xidmətlərlə maraqlanmadığını qeyd edib, Hökumət vurğulamışdır ki, səlahiyyətli orqanlar ərizəçiləri alternativ yaşayış yeri ilə təmin etmək öhdəliyi daşımır və həmin xidmətlərin hansı yolla ərizəçiləri qənaətbəxş həll yolu ilə təmin etməsi haqqında dəqiq izahat verməmişdir.

61. Ümumilikdə, ərizəçilərin sərəncamında onlara şəxsi vəziyyətlərinə əsasən yaşadıkları evin nəzərdə tutulan sökülməsinin proporsionallığının lazımi qaydada yoxlanmasını əldə etmək imkanını verən prosedur yoxdur.

62. Buna görə də, məhkəmə aşkar edir ki, ərizəçilərin yaşadıkları evin sökülməsi üçün verilən əmrin belə yoxlama aparmadan qüvvəyə minməsi Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozuntusunu təşkil etmişdir.

1 SAYLI PROTOKOLUN 1-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA OLUNAN POZUNTUSU

63. Bundan başqa ərizəçi İvanova bir hissəsi ona məxsus olan evin sökülməsinin onun rahat sahiblik hüququna qeyri-proporsional müdaxilə olmasına dair şikayət etmişdir. Şikayətini 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi ilə əsaslandırırmışdır:

“Hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Heç kəs, cəmiyyətin maraqları naminə, qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş şərtlər istisna olmaqla, öz mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.

Yuxarıdakı müddəalar dövlətin ümumi maraqları müvafiq olaraq, mülkiyyətdən istifadəyə nəzarəti həyata keçirmək üçün, yaxud vergilərin və ya digər rüsum və ya cərimələrin ödənilməsinə təmin etmək üçün zəruri olan qanunları yerinə yetirmək hüququnu məhdudlaşdırmır”.

Tərəflərin arqumentləri

64. Hökumət qeyd etmişdir ki, ərizəçi Çərkəzov da şikayətçi olsa da, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin tələbləri ona münasibətdə tətbiq oluna bilməz, çünki sözügedən ev yalnız ərizəçi İvanovanın hüququ olmuşdur. Bundan başqa, nə qədər ki, ev uzun müddətdir ki, səlahiyyətli orqanlar tərəfindən yol verilmədən qeyri-qanuni şəkildə tikilib, ərizəçi Çərkəzov 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi ilə “sahib” kimi nəzərə alınma bilməz. Alternativ olaraq, Hökumət qeyd etmişdir ki, digər ərizəçi İvanovanın sahibliyinə müdaxilə əsaslandırılmışdır. Mülkiyyətə nəzarət tədbiri olan sökülmə qanuni olmuşdur. Bundan başqa, ev yalnız ərizəçi İvanovaya aid olmamışdır; torpaq sahəsinin digər bəzi sahibləri onu bölüşdürmək hüququna malik olmuş və hətta bəziləri orada tikinti aparılmasına etiraz etmişlər. Sökülmə ilə əldə edilməsi nəzərdə tutulan hüquqi məqsəd hər tikilən yeni tikiliyə icazə tələb edən tikinti qaydalarının qüvvəyə minməsi olmuşdur. Evin icazəsiz tikilməsində ərizəçilər bilərəkdən qanunu pozaraq fəaliyyət göstərmiş və digər bəzi sahiblərin maraqlarını nəzərə almamışlar.

65. Ərizəçilər qeyd edir ki, şikayət yalnız qeyri-qanuni tikilməsinə baxmayaraq ev üzərində qanuni hüququ olan ərizəçi İvanova tərəfindən verilmişdir. Buna görə də o, “sahib” olmuşdur. Evi sökməklə heç nə əldə edilməyəcək. Bu mülkiyyətə marağ göstərməyən və evdən pay verilməsinin onların maraqlarına daha uyğun gələcəyi torpaq sahəsinin digər birgə sahiblərinə heç bir fayda verməyəcək. Bu dövlətin marağına da bir fayda verməyəcək, hansı ki, maliyyə cəriməsi kimi daha az kəskin tədbirlər görməklə müvafiq qərar qəbul edə bilərdi. Ərizəçilər evi qocaldıqları zaman yaşamaqları üçün yer olsun deyə tikmişlər. 2005-ci ildə ərizəçi İvanova tikintiyə razılıq verməsi üçün birgə sahiblərdən birinə müraciət etmiş, lakin, həmin birgə sahib əvəzində ondan ağılasız qeyri-proporsional pul məbləği almağa çalışmışdır. Buna görə də, ərizəçilər tikintiyə icazə almadan vaz keçmişlər.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

66. Əvvəlcə qeyd etmək lazımdır ki, bu şikayət yalnız ərizəçi İvanova tərəfindən edilib. Ona görə də, digər ərizəçi Çərkəzovla bağlı dövlətin etirazını müzakirə etməyə zərurət yoxdu.

Qəbul oluna bilmə:

67. Tərəflər ərizəçi İvanovanın 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi ilə “sahibliyə” malik olması və buna görə də müddəanın qüvvədə olmasına dair fikirlərdən uzaqlaşmışlar. Lakin bu halda, bu məsələni hədlər çərçivəsində yoxlamaq daha münasib olardı. Şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsi ilə kifayət qədər əsaslandırılmamış və digər əsaslarla qəbul edilməz deyil. Buna görə də, qəbul edilən olduğu elan olunmalıdır.

68. Bolqarıstanda müəyyən olunmuş qanuna əsasən qeyri-qanuni tikilmiş binalar mülkiyyət hüququnun obyektinə və Burqas Regional Məhkəməsinin ərizəçi İvanovanın 625 kv.metr torpaq sahəsinin 484,43 kv.metr hissəsinə, həmçinin onun

üzərində tikilmiş evə “sahib” olması və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinə görə onun hüquqlarının müdafiə olunmasına heç bir şübhə yoxdur.

69. Nəzərdə tutulan evin sökülməsi ərizəçi İvanovanın sahibliyinə müdaxiləyə səbəb olacaq. Tikintilərə qadağa qoyulması ilə bağlı ümumi qaydalara əməl etməyi təmin etməklə, bu müdaxilə “mülkdən istifadəyə nəzarətə” bərabərdir. Buna görə də, o, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin tələbləri baxımından nəzərdən keçirilməlidir.

70. Sökülmə əmrinin 2001-ci il tarixli “Ərazinin təşkili haqqında” Qanunun 225(2) bölməsində aydın qanuni əsaslara malikdir. Bu iki instansiya məhkəməsi tərəfindən tam çəkişmə prinsipinə əməl etməklə müdafiə olunmuşdur. Buna görə də, müdaxilə 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin tələbləri baxımından qanuni olmuşdur.

71. Həmçinin, belə qəbul oluna bilər ki, tikinti normalarına əməl edilməsini təmin edən müdaxilə “ümumi maraqlara” müvafiqdir. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, ərizəçi İvanovanın birgə sahibləri tərəfindən ləğv edilməsi iddia olunmasına baxmayaraq, sökülmə əmri ərizəçi İvanovanın evin tikintisi üçün digər birgə sahiblərin razılığını əldə edə bilməməsinə görə başadılmayıb və bunu onların maraqlarını qorumaq üçün nəzərdə tutulduğunu hesab etmək olmaz. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, həmin maraqların ölçüsü bu işdə xüsusi nəzərə alınmalı deyil.

72. Xarakterik problem müdaxilənin ərizəçi İvanovanın sahibliyinin toxunulmazlığını saxlamaq marağı ilə, icazəsiz tikilən tikililərə görə qadağaların effektiv şəkildə yerinə yetirilməsini təmin etmək üçün ümumi maraqlar arasında necə ədalətli balans saxlamaqdan ibarətdir.

73. Məhkəmənin formalaşdırdığı təcrübəyə müvafiq olaraq, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin ikinci abzası birinci abzasın birinci cümləsində təyin olunan prinsip əsasında oxunmalıdır: belə ki, müdaxilə cəmiyyətin ümumi maraqları və fərdi şəxsin hüquqları arasında ədalətli balans yaradaraq təsir göstərməlidir. Bu o deməkdir ki, görülən tədbir həm nəzərdə tutulan məqsədin əldə edilməsi üçün münasib olmalı, həm də, məqsədə qeyri-proporsional olmamalıdır. Lakin, yükəsk ziddiyyət təşkil edən tərəflər xüsusilə, qüvvəyə minmə vasitələrinin seçimində və qüvvəyə minmənin nəticələrinin nə dərəcədə əsaslandırılmasının sübut edilməsində, bu məsələ ilə bağlı,

qiymətləndirmənin sərhədlərini nəzərə alır. Ərazinin planlaşdırılmasının yerinə yetirilməsinə və mülkiyyətin təkmilləşdirilməsi siyasətinə gəldikdə, bu hədd genişdir.

74. Bu səbəbdən, Konvensiyanın 8-ci maddəsindən fərqli olaraq, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi belə hallarda, müvafiq planlaşdırma qaydalarının hər bir yerinə yetirilmə tədbirinin zəruriliyinin fərdiləşdirilmiş qiymətləndirilməsini tələb edən prosedurun mövcudluğunu əvvəlcədən güman etmir. Bu qanunvericiliyi yerinə yetirmə tədbirinin proporsionallığının hər bir individual işdə yoxlanmalı olduğu sxemi təmin etməkdən daha çox geniş və ümumi kateqoriyalar yaratmaq üçün sonuncunun əksinə deyil. Burada uyğunsuzluq yoxdur, çünki, həmin iki Maddə ilə qorunan maraqların intensivliyi və o, maddələrin hər biri ilə yerli orqanlar tərəfindən nəzərdə tutulan qiymətləndirmə hədlərinin nəticəsi lazımi qədər geniş deyil. Buna görə də, baxmayaraq ki, məhkəmə bəzi hallarda Konvensiyanın 8-ci Maddəsi ilə nəzərə aldığı eyni faktorların əsasında 1 sayılı Protokolun 1-ci Maddəsi ilə görülən tədbirin proporsionallığını qiymətləndirmişdir və bu qiymətləndirmə bütün hallarda labüd olaraq eyni deyil.

75. Hazırkı işdən görünür ki, ev bilərəkdən icazəsiz tikilmişdir və buna görə də, qəbul edilməz şəkildə yerli tikinti qaydaları pozulmuşdur. Bu halda, ərizəçi İvanovanın müvəffəqiyyət qazana bilməməsinə dair verdiyi izahatlara baxmayaraq, bu 1 sayılı Protokolun 1-ci Maddəsi ilə kobud nəzərə alın bilər. Evin tikintisindən müəyyən müddət sonra sökülməsinə dair verilən əmr sadəcə əvvəlki vəziyyətə, hansı ki, ərizəçi İvanovanın qanunun tələblərini nəzərə almamış olmadığı kimi olan vəziyyətə qayıtmaq məqsədi daşıyır. Əmr və onun qüvvəyə minməsi həmçinin, Bolqarıstanda qeyri-qanuni tikinti probleminin aydın nüfuz etməsi əsasında güzəştə gedilə bilməyən digər potensial qanun pozanların qarşısını almağa xidmət edəcək. Bolqar orqanlarının həm qüvvəyə minmə vasitələrinin seçilməsində, həm də qüvvəyə minmənin nəticələrinin əsaslandırılmasının sübut edilməsində 1 sayılı Protokolun 1-ci Maddəsi ilə qiymətləndirmə hədləri nəzərə alınmışdır.

76. Buna görə də, sökülmə əmrinin yerinə yetirilməsi ərizəçi İvanovanın 1 sayılı Protokolun 1-ci Maddəsi ilə hüquqlarını pozmur.

KONVENSIYANIN 13-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA OLUNAN POZUNTUSU

77. Ərizəçilər şikayət etmişlər ki, Konvensiyanın 8-ci Maddəsi üzrə şikayətləri ilə bağlı səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə malik olmamışlar.

“Konvensiyanın 13-cü maddəsində səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququ təsbit edilib göstərilmişdir: Həmin maddənin mənasına görə bu Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqları pozulan hər kəs, hətta bu pozulma rəsmi fəaliyyət göstərən şəxslər tərəfindən törədildikdə belə, dövlət orqanları qarşısında səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə malikdir.”

Tərəflərin arqumentləri:

78. Hökumət qeyd etmişdir ki, ərizəçilər maliyyə vəziyyətləri və alternativ yaşayış yeri tapmağın mümkünsüzlüyü ilə əlaqədar sübutlar əsasında 2006-cı il tarixli İnzibati Prosessual Məcəllənin 278-ci maddəsi ilə sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsinin təxirə salınması üçün cəhd edə bilərdilər. Bu əlbəttə ki, səlahiyyətli orqanların qeyd-şərtsiz onları yaşayış yeri ilə təmin etmək öhdəliyi olduğu mənasına gəlmir. Belə ki, ərizəçilərin mənzil problemini həll etmək üçün hər hansı addım atdıqlarına dair sübut olmamışdır.

79. Ərizəçilər qeyd etmişlər ki, 2006-cı il tarixli Məcəlləsinin 278-ci maddəsi ilə edilən müraciət effektiv hüquq müdafiə vasitəsi olmamışdır. Əldə edilə biləcək yeganə vasitə qüvvəyə minmənin qısa müddətə təxirə salınması olmuşdur. Qanun pozuntusunun xarakterindən və dərəcəsindən və ya bundan zərər alan şəxslərin müdafiəsinə dair görülən tədbirlərin effektivliyindən asılı olmayaraq, sökülmədən başqa qanunsuz tikililərlə bağlı hər hansı digər yol ümumiyyətlə nəzərdən keçirilməmişdir.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

80. Şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin mənasına görə aydın şəkildə kifayət qədər əsaslandırılmamış və digər əsaslarla qəbul edilməz deyil.

81. Lakin, nəzərə alınmalıdır ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozulması ilə nəticələnmə ərizəçi İvanovanın evinin sökülməsinin proporsionallıq əsasları ilə həyata keçirilməsini tələb edə biləcək prosedurun olmaması ilə başlamışdır, Konvensiyanın 13-cü maddəsi ilə ayrıca problem yaranmır.

KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ:

82. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin mənasına görə, “əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir”.

Zərər

83. Ərizəçilər Konvensiyanın 8, 13-cü maddələrinin və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci Maddəsinin pozulması nəticəsində onlara təsir edən stressə görə 2.000 Avro tələb etmişlər.

84. Hökumət qeyd etmişdir ki, iddia olunan məbləğ həddən artıq çoxdur.

85. Bu halda, kompensasiyanın verilməsi yalnız Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozulmasına əsaslanıla bilər.

Məbləğ və xərclər

86. Ərizəçilər onlara hüquqi yardım göstərmiş nümayəndələrə Məhkəmə proseslərindəki çıxışlarına görə 41 saat işləməsi ilə əlaqədar 3.280 Avro tələb etmişlər; hər saata 80 AVRO, əlavə olaraq, poçt haqqı üçün 13,73 Avro tələb etmişlər.

87. Hökumət ərizəçilərin onlara göstərilmiş hüquqi yardıma görə nümayəndənin keçirdiyi iş vaxtının miqdarını mübahisələndirmişlər və qeyd etmişlər ki, işin daha az mürəkkəb olması ilə bağlı iş vaxtı çox və ərizəçilərin adından etdiyi təqdimatlar uzun olmuşdur. Bununla bağlı, iddia olunan məbləğ yerli proseduralarda eyni işlər üçün nəzərdə tutulan vaxtda bir neçə dəfə çoxdur və ölkənin iqtisadi reallığından uzaqdır. Hökumət həmçinin, vurğulamışdır ki, faktiki olaraq, ərizəçilərin nümayəndəyə hər hansı ödəmə etməsini göstərən hər hansı qayımə və ya ödəmə sənədi olmamışdır.

88. Məhkəmə formalaşmış məhkəmə təcrübəsinə əsaslanaraq müəyyən etmişdir ki, məbləğ və xərclərin əvəzi həqiqətən və zəruri hallarda yaranarsa və həcminə görə münasib hesab edilərsə, Konvensiyanın 41-ci Maddəsi ilə ödənilə bilər.

89. Birinci mübahisəli məsələ ərizəçilərin iddia etdikləri xərclərin həqiqətən yaranıb-yaranmamasıdır. Ərizəçilər fərqli olaraq, nümayəndələri ilə razılaşma imzalamışlar ki, sifarişçi yalnız vəkillə işin uğurla nəticələnməsi şərti ilə ödəniş etməyə razılaşırlar. Qanuni şəkildə tətbiq olunursa, belə razılaşmalar göstərə bilər ki, iddia olunan məbləğlər ödənilə bilər və buna görə də, faktiki olaraq yaranmışdır və bu Bolqarıstanda həqiqətə uyğundur. Məhkəmə qəbul edir ki, həmin vaxt heç bir ödəmə edilməməsinə baxmayaraq, iddia olunan məbləğlər faktiki olaraq yaranmışdır.

90. İkinci mübahisəli məsələ, məbləğin həcmə uyğun gəlmə məsələsi olmuşdur. Məhkəmə bu qiymətləndirmədə yerli miqyas və ya standartlardan asılı deyil. O, sadəcə olaraq qeyd edir ki, ərizəçilərin nümayəndəsi tərəfindən tələb olunan saat hesabı məbləğ eyni məsələlərdə Bolqarıstana qarşı son işlərdə tələb olunan məbləğlərdən müqayisəlidir. Buna görə də, bunu müvafiq hesab etmək olar. Lakin, ərizəçilərin adından edilən təqdimatlara əsasən, Məhkəmə saatların miqdarının artıq olduğunu aşkar edir.

91. Bütün bu məsələləri və əldə olunan materialları nəzərə alaraq, Məhkəmə ərizəçilərə ümumilikdə 2.013,73 Avro, əlavə olaraq onlara qarşı qoyulan hər hansı verginin ödənilməsinə dair qərar çıxarır.

92. Ərizəçilər tərəfindən tələb olunduğu kimi, bu məbləğ birbaşa, onların işdə hüquqi nümayəndəsinə ödənilməlidir. Məhkəmə bu tələblə razılaşır.

Gec ödəmə zamanı cərimə faizləri

93. Məhkəmə gec ödəmə zamanı cərimə faizlərinin üç faiz bəndi əlavə edilməli olan Avropa Mərkəzi Bankının kreditləşmənin marja sxemi dərəcəsinə əsaslanmalıdır.

BU SƏBƏBLƏRDƏN MƏHKƏMƏ:

1. Yekdil olaraq, Ərizənin qəbul edilən olduğunu *bəyan edir*.

2. Altı səsle *müdafia edir ki, ərizəçilərin* yaşadıkları evin sökülmə əmri onların şəxsi vəziyyətlərinə əsasən proporsionallığı lazımı qaydada yoxlanılmadan həyata keçirildiyi təqdirdə, Konvensiyanın 8-ci Maddəsi pozulmuş olur;

3. *Yekdil olaraq Müdafia edir ki,* evin sökülmə əmri qüvvəyə minməli olarsa, 1 sayılı Protokolun 1-ci Maddəsi pozulmuş olmur;

4. *Yekdil olaraq Müdafia edir ki,* Konvensiyanın 13-cü Maddəsi ilə şikayəti yoxlamağa ehtiyac yoxdur.

5. Altı səsle *müdafia edir ki:*

Cavabdeh Dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinə Maddəsinə müvafiq olaraq, yekun qərar verilməsindən sonra üç ay ərzində ərizəçilərə qərarın verildiyi tarixdə qüvvədə olan cavabdeh Dövlətin valyutasına çevrilərək 2.013,73 Avro, əlavə olaraq Bolqar Helsinki Komitəsinə ödənilməli olan məbləğ və xərclərlə bağlı ərizəçilərə qarşı təyin edilə bilən hər hansı vergini ödəməlidir;

Yuxarıda qeyd olunan 3 aylıq müddətin bitməsindən qərarın icrasınadək əlavə olaraq 3 faiz bəndi ilə Avropa Mərkəzi Bankının marja sxeminə bərabər miqdarda ödənilməli olacaq.

6. Yekdil olaraq, ərizəçilərin qalan iddiasının ədalətli təmin edilməsini qeyd *edir*.

Məhkəmə Qərarı 3 nüsxədə müvafiq olaraq ingilis dilində tərtib olunmuş və 21 aprel 2016-cı il tarixdə bildirilmişdir.

ClaudiaWesterdiek
Qeydiyyatçı

AngelikaNuberger
Sədr

Konvensiyanın 45-ci maddəsinə və digər normativ hüquqi aktlara müvafiq olaraq Hakim Vehaboviçin ayrıca rəyi qərara əlavə olunmuşdur.

HAKİM VEHABOVIÇİN XÜSUSİ RƏYİ

Mən təəssüflə bildirirəm ki, bu işdə 8-ci Maddənin pozulmasına dair əksəriyyətin fikrinə qoşula bilmərəm.

Qısacası, mən Konvensiyanın 8-ci Maddəsi ilə ərizəçilərin müdafiə əldə edə bilmələrinə dair əksəriyyətin yanaşmasını qəbul edə bilmərəm, çünki, faktlardan da görünür ki, ərizəçilərdən birinin 2013-cü ildə qızına bağışladığı mənzili var və ərizəçilərin səlahiyyətli orqanlardan heç bir icazə almadan içərisində olan kabinəni sadə bir-mərtəbəli kərpic evə bərpa etdikləri torpaq sahəsi ərizəçilərin biri və onun ailəsinin digər üzvləri arasında mülkiyyətə dair mübahisə mövzusu olmuşdur.

Mən əksəriyyətlə razılaşıram ki, dövlət bütün hallarda hər bir sökülmə əmrinin proporsionallığı təfəsilatı ilə yoxlamalıdır, hətta buraya, digər ərizəçi Çərkəzovun öz iddiasını sübut edə bilmədiyi və onun və ya ərizəçi İvanovanın evlərinin Konvensiyanın 8-ci Maddəsinin mahiyyəti daxilində olması ilə bağlı işdə davamlı və möhkəm əlaqə yaratdıqlarını sübut edə bilmədiyi aydın görünən hallar da daxildir. Bundan başqa, onlar *iddialarının qanuni olmasını irəli sürdükdə vicdanlı davrandıqlarını* sübut edə bilməmişlər.

Bu hissə dövlətin öz maraqlarına görə mülkiyyətdən istifadəyə nəzarət üçün qanun qəbul etdiyi və geniş miqyaslı qiymətləndirmənin tətbiq edildiyi *nümunə* sahəsidir.

Digər Dövlətlərdə belə qərar hər bir fərdi işdə proporsionallığın təfəsilatı ilə yoxlanılmasının tələb edilməsi kimi anlaşılarsa, planlama qaydalarının qüvvəyə minməsinin yaradacağı anlaşılmazlıqları təsəvvür etmək çətindir. Bununla bağlı Məhkəmə son işdə *Garib v. Niderland qarşı işində* aşkar etmişdir ki, cavabdeh tərəf prinsipcə, müvafiq şəhərdaxili mənzil qanunvericiliyi və siyasətini qəbul etmək hüququna malik idi. Buna görə də, nəticədə Məhkəmə əsaslandırılmamış şərtin mövcudluğuna (ona müvafiq nümayiş etdirilmiş) istinad etmiş görünür.

Bu qərar hazırkı işin faktlarını 1 sayılı protokolun 1-ci Maddəsi ilə yoxlanılmış və xüsusilə, planlaşdırma xətasının qeydə alınmasından iyirmi-yeddi il əvvəl və sökülməsindən əvvəl on il əlavə mövcud olan bina ilə bağlı *Hamer v. Belçikaya qarşı* işində; və daha sonrakı, vaxtilə məhdudlaşdırılan səlahiyyətlər əsasında 1969-cu ildən etibarən mövcud olan və sökülmə əmrinin verilməsindən sonra xüsusi sahil planlaşdırma qanununun qüvvəyə minməsi ilə dayandırılmış, çimərlik yaxınlığında yerləşən evlə bağlı (Böyük Palata) *Depallenin* işində heç bir qanun pozuntusu aşkar

edilməyən planlaşdırma xətlərinə görə sökülmə əmrinin qüvvəyə minməsinə dair əvvəlki işlərdən əsaslı şəkildə fərqləndirmir (8-ci Maddə ilə ayrıca iş yoxdur).